

EGYETEMI DOKTORI (PH. D.) ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

A csirke tobozmirigy vizsgálata, mint az experimentális *jet lag* modellje

Dr. Siri Kommedal

PTE ÁOK Anatómiai Intézet

Elméleti Orvostudományok Doktori Iskola

Doktori Iskola vezető: Dr. Lénárd László

Neuroendokrinológia és Neurohisztológia Doktori Program

Programvezető: Dr. Csernus Valér

Témavezető: Dr. Csernus Valér

2013

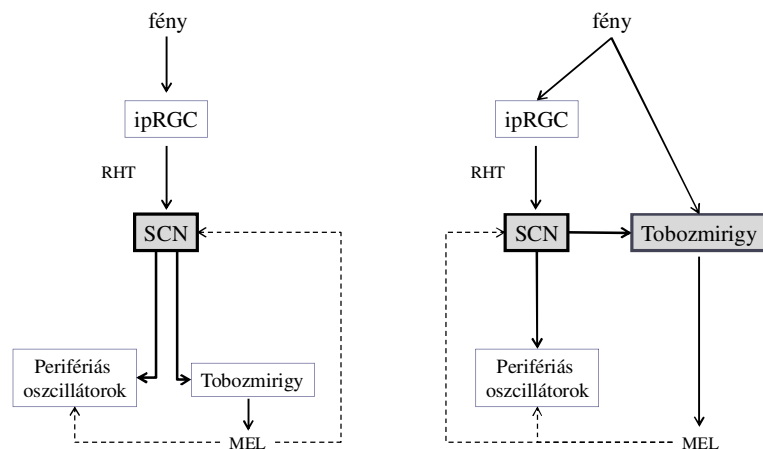

BEVEZETÉS

A Föld tengelykörüli rotációjához igazodó, megközelítőleg 24 órás periódusidejű biológiai ritmust **cirkadián ritmusnak** nevezzük (*circa diem* körülbelül egy nap). A cirkadián ritmus az élőlényekben veleszületett, endogén jelenség, amely periodikus környezeti inger hiányában is megmarad (szabadon fut). A cirkadián ritmus fázisa igazodik a periodikus, ún. *zeitgeber* ingerek által meghatározott környezeti ciklushoz. A cirkadián ritmus az élővilág ősi, konzervált jelensége, ami valószínűleg már a fotoszintetizáló ősbaktériumokban megjelent: ezekben az organizmusokban - sejtorganellumok hiányában – az óra fontos szerepet játszhatott az egymással nem kompatibilis biokémiai mechanizmusok térbeli elkülönítésében és az UV fény DNS-károsító hatásával szembeni védekezésben, ezáltal evolúciós előnyt jelenthetett.

Emlősökben a **cirkadián rendszert** egy központi és számos perifériás óra, valamint afferenseik és efferenseik alkotják (1.ábra). A központi alkotórészek pontos feltérképezésének egyik jelentős állomása a pécsi Anatómiai Intézet munkatársainak léziós kísérlete volt: megfigyelték, hogy a hypothalamicus magvak közötti kapcsolatok megszakítását számos neuroendokrin ritmus megszűnése követte. A fény-sötét viszonyok váltakozása és a hypothalamus közötti kapcsolat további feltérképezésében a tractus retinohypothalamicus (RHT) azonosítása fontos lépést jelentett. A retina és a hypothalamus között kapcsolatot létesítő pálya rostjai a hypothalamus mediális zónájának anterior magvai közé tartozó nucleus suprachiasmaticuson (SCN) végződnek. Emlősökben az SCN ablációját az élettani folyamatok cirkadián ritmusának megszűnése követte, SCN-ablált patkányba ültetett SCN-graft a donor cirkadián ritmusának megfelelő mintázatot hozott létre. *In vitro* más sejtekkel ellentétben az SCN neuronok zeitgeber hiányában is képesek szinkronizált, robusztus amplitúdójú ritmus fenntartására. Ezen eredmények igazolták, hogy az emlősök központi oszcillátora az SCN-ban helyezkedik el. Az SCN neuronjai közötti kiterjedt intercelluláris kommunikáció biztosítja a sejtek oszcillátorainak szinkronitását, és ezen keresztül a megfelelő amplitúdójú output szignált a perifériás oszcillátorok részére.

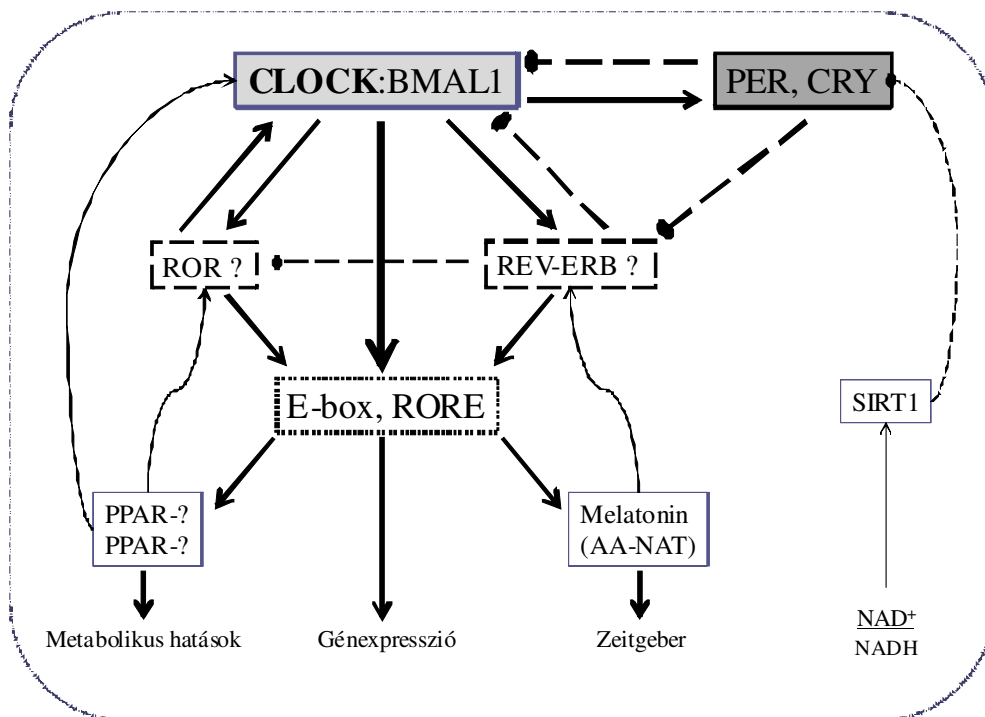
A fényexpozíció időpontjától és időtartamától függően az óra válasza szignifikánsan eltérő lehet. Diurnális életmódot folytató állatokban a hajnali fényexpozíció késlelteti, az esti megvilágítás sietteti a ritmus fázisát, ezzel szemben éjszakai életmódú állatokban ez a jelenség éppen ellenkező irányú változásokat okoz. Ennek hátterében az óraproteinek és a jelátviteli messengerek napszakonként eltérő elérhetősége állhat. A rövid időtartamú fényimpulzusok a cirkadián ritmus fáziseltolását eredményezik, míg a tartós megvilágítás az SCN neuronok működését deszinkronizálja az sejtek intercelluláris kommunikációjának befolyásolásával.

1. ábra A cirkadián rendszer. Bal oldalon az emlős, jobb oldalon a madár óramodell sematikus ábrázolása látható. Rövidítések: ipRGC= intrinsically photosensitive retinal ganglion cells, RHT=tractus retinohypothalamicus, SCN=nucleus suprachiasmaticus, MEL=melatonin

A cirkadián biológiai oszcillátor sejtszintű működtetése az óragének, valamint az általuk kódolt transzkripciós faktorok, az óraproteinek feladata. Ezek a faktorok aktiválják vagy gátolják az óragének expresszióját, ezáltal egy önfenntartó,

transzkripcionális szintű feedback-hurokrendszert alkotnak, amelyben a ciklus utolsó eleme az elsőt aktiválja. Az óragén feedback-hurok többszörös összefonódása biztosítja a rendszer nagyfokú redundanciáját, azon túlmenően felerősíti a ritmus amplitúdó-változásait. A ciklus pozitív szabályozói a CLOCK (circadian locomotor output cycles kaput) és a BMAL1 (brain and muscle ARNT-like) óraproteinek, fő gátló elemei a PER (Period) és a CRY (Cryptochrome) óraproteinek.

2. ábra A molekuláris oszcillátor. A ciklus kezdetén a CLOCK:BMAL1 aktiválja a cry és per gének promotereit. Transzkripciót és translációt követően a PER és CRY óraprotein komplexek a sejtmagba transzlokálódnak, ahol gátolják a CLOCK:BMAL1 aktivitását. Ezáltal a Cry és Per mRNA- és fehérjeszintek fokozatosan csökkennek, így a CLOCK:BMAL1 felszabadul a gátlás alól és újraindul a ciklus.

A **perifériás oszcillátorok** óragénkészlete a központival azonos, azonban a ritmusosan expresszált génkészlet az eltérő funkciók és igénybevétel következtében nagymértékben szövetspecifikus. A perifériás oszcillátorok feladata a lokális génexpresszió ritmusának amplifikálása és szinkronizálása a neurohumorális zeitgeberek által meghatározott

ciklushoz. Perifériás oszcillátort tartalmaz többek között a tobozmirigy, a máj, a vesék és a mellékvesék, a szív és a zsírszövet. A tobozmirigynek jelentős szerepe van mind a központi, mind a perifériás oszcillátorok szabályozásában: az SCN-ből a vegetatív idegrendszer közvetítésével érkező információ hatására melatonin (MEL) választ el, ami keringő zeitgeberként minden sejtnek jelzi a környezeti fényviszonyok aktuális állapotát. A MEL MT_1 és MT_2 receptorai a központi idegrendszerben (így az SCN-ben is) és a perifériás szövetekben egyaránt jelen vannak.

Madarakban a cirkadián rendszer multioszcillátoros felépítésű (1.ábra): a retina, az SCN és a tobozmirigy fajoként eltérő mértékben vesz részt a ritmus szabályozásában. A tobozmirigy-ablált madarak számos élettani folyamata ritmustalanná válik, ezzel szemben emlősökben a mirigy eltávolítása nem okoz szignifikáns változást. Emlősöktől eltérően **a madár tobozmirigyét** az SCN-ből érkező órajelen kívül a közvetlen megvilágítás is befolyásolja. A csirke tobozmirigy a cirkadián ritmusok vizsgálatára alkalmas kísérleti modell, mert:

1. Endogén oszcillátort tartalmaz, amely *in vitro* körülmények között, zeitgeber hiányában is képes szinkronizált működésre az emlős SCN-hez hasonlóan. Ezzel szemben az emlős tobozmirigy hasonló körülmények között néhány ciklus alatt deszinkronizálódik.
2. Fotopigment-tartalmának (pinopszin, melanopszin) köszönhetően működését a megvilágítás közvetlenül befolyásolja, így *in vitro* is képes a megváltozott fény-sötét viszonyokhoz való alkalmazkodásra.
3. A madár tobozmirigy izolálása technikailag egyszerűbben kivitelezhető, mint az emlős SCN eltávolítása.
4. A madarak biológiai ritmusainak kialakulását embrionális korban az anyai humorális környezet nem befolyásolja, azaz a tojások kontrollált körülmények közötti inkubálása további előnyt biztosít a kísérletek kivitelezésének szempontjából.

A **jet lag** rapid, több időzónán átívelő utazás következtében fellépő tünetegyüttes, melynek háttérében az akutan megváltozott környezeti ciklushoz késéssel adaptálódó cirkadián óra áll. Míg ez a jelenség a populáció kisebb hányadát érinti, a „krónikus jet lag”, azaz a váltóműszak megközelítőleg a Föld lakosságának 20%-ának életmódját, egészségét befolyásolja. Mindkét jelenség cirkadián diszrupcióhoz (CD) vezet. A CD az élettani, biokémiai és magatartási cirkadián ritmusok és a 24 órás környezeti ciklusok közötti fázisszinkron kapcsolat megszakadásaként definiálható. Ez az állapot a ritmusos működés teljes megszűnését, a centrális és perifériás oszcillátorok deszinkronizálódását vagy a ciklus fáziseltolását is jelentheti. A CD kialakulásában szerepet játszó faktorok a kronodiszruptorok. Ilyen faktor többek között a jet lag és a váltóműszak, valamint az alvásmegvonás, az éjszakai étkezés és a fényszennyezés. Az endogén óra által jelzett belső idő és a környezet közötti inkongruencia akutan jelentkező tünetekben (fáradékonyság, szomnolencia, gasztrointesztinális tünetek), valamint a metabolikus szindróma, kardiovaszkuláris és bizonyos daganatos betegségek kialakulásának magasabb rizikójában nyilvánulhat meg. 2007-ben az IARC a karcinogének 2A csoportjába, azaz a lehetséges rákkeltő tényezők közé sorolta a cirkadián diszrupciót involváló váltóműszakot. Mindezek alapján a CD több népbetegség patogenezisében szerepet játszhat.

Célkitűzések

Az experimentális jet-lagnek az óragének mRNS expressziójára gyakorolt hatása korábban nem került leírásra. Miután a CLOCK központi szerepet tölt be a cirkadián molekuláris oszcillátor működésében, valamint újabb adatok szerint népbetegségek potenciális patogenetikai tényezője, ezért a kísérlet során az volt a célunk, hogy a *clock* mRNS expresszióját vizsgáljuk csirke tobozmirigy modellben akutan változó fény-sötét viszonyok között, azaz experimentális jet lag során. Munkánk során arra kerestük a választ, hogy a *clock* transzkripció alkalmazkodik-e az akutan megfordított megvilágítási rezsimhez, továbbá az esetleges adaptáció sebességéről is adatokat kívántunk gyűjteni. Ezenkívül szándékunkban állt megvizsgálni, hogy a csirke tobozmirigy eltérő fény-sötét viszonyokhoz való alkalmazkodása mennyiben tekinthető a mirigy intrinsic képességének, vagyis ezt az adaptációt mennyiben befolyásolhatják az extrapineális neurohumorális szignálok. Ezen kérdéseink megválaszolása céljából *in vivo* és *in vitro* kísérleteket terveztünk.

ANYAGOK ÉS MÓDSZEREK

Kísérleti állatok

Kísérleteink során Hubbard típusú tyúkok megtermékenyített tojásait normál fény-sötét viszonyok között keltettük (14 óra fény, 10 óra sötétség, továbbiakban: **LD**).

Szemikvantitatív RT-PCR

Az izolált csirke tobozmirigyek RNS-extraktumainak vizsgálata egy lépéses RT-PCR eljárással történt (MMLV Reverz Transzkriptáz/Life Technologies, RedTaq DNS-polimeráz/Sigma-Aldrich). A reverz transzkripció változó hatékonyságából és az egyes minták eltérő RNS-mennyiségeiből adódó különbségek normalizálására belső standardként β -aktint használtunk, mivel az mRNS-expressziója nem mutat cirkadián ritmust a csirke tobozmirigyben. A reverz transzkripció (42°C/15 perc, 94 °C/5 perc) és az amplifikáció (26 ciklus – 94°C/30 s, 60°C/30 s, 72°C/1 min) csirkespecifikus *clock* (5' primer: TCCCAGTCTCTTGGACAACC, 3' primer: GCTGTTGCTGGATCATG-

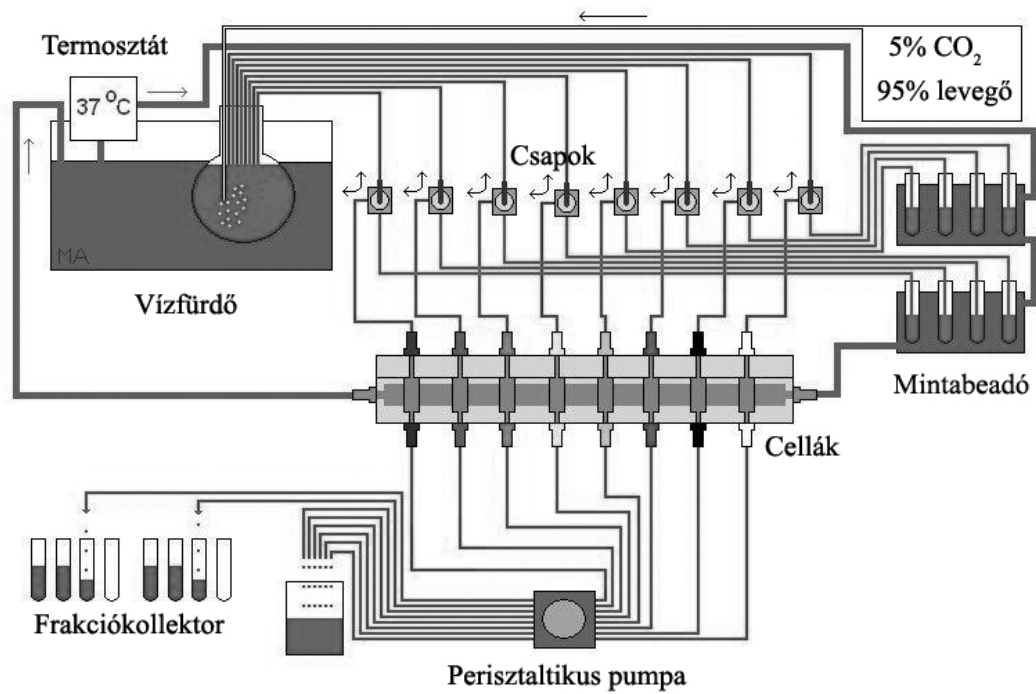
TGT) és β -aktin (5' primer: GATGGACTCTGGTGATGGTG, 3' primer: AGGGCTGTGATCTC CTTCTG) primerek jelenlétében történt. A cDNS-specifikus primerpárok tervezését és validálását munkacsoportunk már ezt megelőzően elvégezte.

A PCR-termékeket 1,5%-os agaróz gélen, TBE pufferben szeparáltuk, a gélt SYBR Green-nel festettük. A megfestett gélt kék fényel (Dark Reader, Clare Chemicals, USA) világítottuk meg, a fluoreszcens jel dokumentálásához egy egyedileg összeállított rendszert használtunk. A DNS-hez kötődött festék fluoreszcenciáját a gélfotókon látható DNS-csíkok pixel-intenzitása alapján határoztuk meg (ImageJ software, NIH).

In vivo kísérlet. Az *in vivo* kísérleteknél az előzőleg **LD** viszonyok között tartott állatokat 10 óra megvilágítás/ 14 óra sötétség **DL** környezetbe helyeztük, ezzel modellezve a jet laget. Minden vizsgálati csoportból azonos fejlődési stádiumú csirkéket (n=3) dekapitáltunk 4 óránként, majd eltávolítottuk a tobozmirigyeket. Az izolált tobozmirigyeket egészben, egyenként homogenizáltuk 0.5 ml TRI reagensben. A homogenizált minták tárolása -70°C-on történt a további vizsgálatokig.

In vitro kísérlet. Az *in vitro* vizsgálatoknál **LD** környezetben tartott 6 hetes csirkéket a kísérlet napján 12:00-kor dekapitáltuk. Minden egyes izolált tobozmirigy (n=6) egyenként 3-4 darabra vágunk, ezt követően a mirigydarabokból egy csoportot alkottunk. Az így nyert keveréket 6 egyenlő részre osztottuk fel, majd a mintákat a perifúziós rendszer (

3. ábra Perifúziós rendszer (sémás rajz és fotó). *A vízfürdőben tartott lombikból a médium egy négyállású csapon keresztül áramlik a cellákban található szövetmintákhoz, majd a perisztaltikus pumpán át a gyűjtőedénybe. A rajzot Matkovits Attila készítette.)* 6 cellájába helyeztük. A cellákon a szövettenyésztő médium (Sigma Medium 199) átáramlási sebessége 4 ml/óra, hőmérséklete 37,8°C volt. A rendszer másnap 20:00-ig **LD** (14 óra 225 Lux, 10 óra sötét) viszonyok között működött, ezt követően **DL** (10 óra 225 Lux, 14 óra sötét) környezetet biztosítottunk. A mintavétel 30 órával a rendszer elindítása után (másnap 18:00) kezdődött, amelynek során 4 óránként egy-egy cella tartalmát nyertük ki.

3. ábra Perifúziós rendszer (sémás rajz és fotó). A vízfürdőben tartott lombikból a médium egy négyállású csapon keresztül áramlik a cellákban található szövetmintákhoz, majd a perisztaltikus pumpán át a gyűjtőedénybe. A rajzot Matkovits Attila készítette.

Statisztikai módszerek

A statisztikai próbákat a β -aktinhez normalizált fluoreszcencia-értékeken végeztük. A különböző időpontokban gyűjtött minták közti különbségeket variancia-analízissel (egyutas ANOVA) és kétmintás t-próbával (kétmintás, kétvégű, egyenlőtlen varianciájú) vizsgáltuk meg. Az LD és DL csoportok közti különbségek analizálása variancia-analízissel (két-utas ANOVA) és Tukey-féle post hoc teszttel történt. Minden statisztikai próbánál szignifikancia-határnak $p=0,05$ -öt tekintettük.

EREDMÉNYEK

Éjszakai megvilágítás akut hatása a *clock* mRNS-expressziójára *in vivo*

LD körülmények között tartott 6 hetes csirkéket ($n=18$) két csoportra ($n=9$) osztottuk fel. A kontroll csoportot továbbra is **LD** környezetben tartottuk, míg az exponált csoport esetében a megvilágítást 20:00 órától további 6 órán át folytattuk. A tobozmirigy mintákat ($n=3$) 4 órás időközönként gyűjtöttük 18:00 órától, azaz 2 órával a 20:00 órákor alkalmazott akut fényexpozíciót megelőzően. A kontroll csoport esetében a *clock* mRNS szintek megemelkedtek a sötét fázisban, egy csúccsal 2:00-kor, ezzel szemben a 18:00-kor és a 22:00-kor kimutatott mRNS-mennyiség nem mutatott jelentős eltérést. Az exponált csoportban a *clock* expresszió 18:00-kor és 2:00-kor lényegében nem változott a kontrollhoz képest, azonban 22:00-kor magasabb volt a kontrollhoz viszonyítva.

A *clock* mRNS-expressziós mintázata fordított fény-sötét viszonyok között *in vivo*

LD körülmények között tartott 6 hetes csirkéket ($n=36$) két csoportra ($n=18$) osztottuk fel. A kontroll csoportot továbbra is **LD** környezetben tartottuk, míg a **DL** csoport esetében a kísérletet megelőző napon 20:00 órától a fény-sötét viszonyokat megfordítottuk. A tobozmirigy mintákat ($n=3$) 4 órás időközönként gyűjtöttük 6:00 órától 2:00 óráig. A kontroll **LD** csoportban nappal alacsony *clock* mRNS szinteket mértünk, a sötét fázisban a *clock* expressziója 2:00-kor érte el a maximumot. **DL** viszonyok között a kontrollhoz képest a nappali sötétség végén magasabb, míg a második éjszakai megvilágítás során alacsonyabb *clock* mRNS szinteket mutattunk ki.

A *clock* mRNS-expressziós mintázata fordított fény-sötét viszonyok között *in vitro*

LD körülmények között tartott 6 hetes csirkékből izolált tobozmirigyek darabjait (n=18) perifúziós rendszerbe helyeztük (n=3 cellánként) és továbbra is LD viszonyok között. A kísérlet második napján 20:00-kor megfordítottuk a fény-sötét viszonyokat (**DL**). Kontrollként (**LD**) egy másik *in vitro* kísérletet is végeztünk, amely az eredeti LD ciklusokban futott. A cellákból a mintagyűjtést 4 órás időközönként, 18:00-14:00 között végeztük.

A kontroll csoport (**LD**) esetében a *clock* mRNS tartalom a sötét fázisban, 22:00-kor ért el csúcserőtet, nappal a génextpresszió alacsony volt. **DL** viszonyokra való átállást követően a ciklus első 12 órájában a *clock* mRNS szintek egyenletesek maradtak, csúcserőtet nem észleltünk. Az akutan fáziseltolást szenvedett ciklus első 12 órájában a **DL** és az **LD** értékek között nem mutatkozott szignifikáns különbség, míg a **DL** mintákban 10:00-kor magasabb *clock* mRNS szinteket mértünk.

DISZKUSSZIÓ

Az *in vivo* kontroll (LD) kísérletek adatai alapján a csirke tobozmirigyben a *clock* mRNS expressziós mintázata cirkadián ritmust mutat, éjszakai expressziós csúcserőtével. Ez a *clock* transzkripció sötétséghez köthető aktivációjára utal, amit alátámaszt, hogy az éjszakai aktiváció eltűnik az *in vivo* második fordított (DL) ciklusban, valamint az aktiváció megjelenik nappali sötétségkor. Ezen megfigyelés ellentétes néhány korábbi adattal, ugyanakkor összhangban áll más eredményekkel. Ezek alapján a csirke tobozmirigy *clock* mRNS expressziós mintázata hasonló az emlős SCN esetében leírt ritmushoz. Ezt a hasonlóságot már korábban a *per*, *cry* és *bmal* óragének esetében is megfigyelték. Egyes közlemények szerint a *clock* óragén transzkripciója nem mutat cirkadián oszcillációt a csirke tobozmirigyben, ami azzal magyarázható, hogy a *clock* mRNS expresszió oszcillációjának az amplitúdója viszonylag alacsony más óragénekhez viszonyítva (vizsgálatunkban 1.5-szörös).

A clock mRNS expressziójának vizsgálatával a cirkadián oszcillátor működésének változásai jól mérhetőek. *In vivo* a fordított fényviszonyok már az első két órában szignifikáns eltérést okoztak, azaz *in vivo* az mRNS-expresszió akutan megváltozik éjszakai megvilágítás hatására, ami megerősíti hipotézisünket, hogy a *clock* mRNS expresszió vizsgálatával a cirkadián óra működésének akut változásai jól mérhetőek.

In vivo az éjszakai megvilágításnak kitett kísérletes csoport („exponált”) esetében a clock mRNS szint már 22:00-kor szignifikáns emelkedést mutatott, azaz a váratlanul érkező éjszakai fényexpozíciót követő második órában. A clock mRNS expressziójában bekövetkezett rapid változás az első DL ciklusban azt jelzi, hogy a clock gén transzkripció szabályozása akutan megváltozott a periódikus környezeti stimulus akut fáziseltolása miatt. Ezenkívül míg *in vivo* az első fordított (DL) ciklusban éjszakai fényexpozíció hatására növekszik a clock mRNS expressziója, a másodikban ugyanilyen behatásra csökken, ami arra utalhat, hogy az első ciklusban váratlanul jelentkező fényexpozíció és a második ciklus kevésbé váratlan expoziója eltérő transzkripció szabályozást vált ki. Az mClock promoter konzervált szekvenciái a molekuláris óraszerkezet mind represszor (RRE: Rev/Erb α -ROR-binding Element), mind aktivátor komplexeinek a kötőhelyeit (E-box) tartalmazzák. További vizsgálatokra lesz szükség, hogy meghatározzuk, hogy ezen komplexek felelősek a clock transzkripció gyors fénydependens válaszáért a csirke tobozmirigyben *in vivo* vagy egy eddig ismeretlen mechanizmusra fog fény derülni.

Az *in vitro* kísérlet során a kontroll csoport (LD) esetében a clock mRNS expresszió a sötét fázisban ért el csúcspontot (22 órakor). Eredményeink egybevágóak korábban leírt vizsgálatokkal, melyek szerint az *in vitro* körülmények között a clock mRNS maximumértékének az időpontja megegyezik az *in vivo* észlelten. DL viszonyokra való átállást követően a clock mRNS szintek egyenletesek maradtak, az első DL ciklusban csúcspontot nem észleltünk. Az akutan megfordított fény-sötét viszonyok között az első 12 órában a DL és az LD értékek között nem mutatkozott szignifikáns különbség. Ez az eredmény arra utal, hogy a Per2-vel ellentétben a clock expressziót nem indukálja közvetlenül a fényexpozíció, hasonlóan az emlős SCN-ben leírtakhoz. *In vivo* DL

viszonyok között mért clock mRNS szintek esetében a kontrollcsoporthoz képest szignifikáns változást mutattunk ki, ezzel szemben *in vitro* DL körülmények között az mRNS expresszió nem mutatott szignifikáns változást. Ebből az a következtetés vonható le, hogy a környezeti fényviszonyok akut változásaira adott rapid clock expresszió-változás neurohumorális szignálok szabályozása alatt állhat. *In vitro* DL körülmények között a fényviszonyok megváltoztatását követő napon 10 és 14 órakor a kontrollhoz képest magasabb clock mRNS értékeket mértünk, ami azt jelzi, hogy a clock mRNS expressziója neurohumorális szignálok hiányában is megváltozik, azonban az *in vivo* esetben észleltekhöz képest később és más mintázattal. Ezek az adatok arra is utalnak, hogy az experimentális jet lag során a clock expressziója a csirke tobozmirigyben csak a retinából származó fényinformációhoz képes gyorsan alkalmazkodni. Kísérletünk megerősíti azt az elméletet, miszerint a clock és más óragének 24 órás mRNS expressziós mintázata alapján a csirke tobozmirigy molekuláris oszcillátora nem az emlős tobozmirigyéhez, hanem az emlős SCN-éhez hasonló, így ezen a modellen nyert adatok az emberi óramű pontosabb megismerését is segíthetik.

A cirkadián óramű intra- és intercelluláris mechanizmusainak további feltárása a jövőben lehetőséget nyújthat az oszcillátor molekuláris szintű befolyásolására, az óragén-expresszió megváltoztatására. Ez számos népbetegségben és pszichiátriai kórképekben szenvedő beteg és kezelőorvosaik számára biztosíthatna új terápiás lehetőséget.

KÖZLEMÉNYEK

A dolgozathoz kapcsolódó lektorált folyóiratcikkek:

1. S. Kommedal, G. Bódis, A. Matkovits, V. Csernus, A.D. Nagy: Expression pattern of clock under acute phase-delay of the light/dark cycle in the chicken pineal model. – *Gen. Comp. Endocrinol.* 172: 170-172. 2011. [IF: **3.267**]
2. S. Kommedal, V Csernus, AD Nagy.: The embryonic pineal gland of the chicken as a model for experimental jet lag - *Gen Comp Endocrinol* 188: 226-231. 2013. [IF: **2.823**]

Egyéb lektorált cikkek:

3. A. D. Nagy, S. Kommedal, K. Seomangal and V. Csernus: Circadian Expression of clock genes clock and cry1 in the embryonic chicken pineal gland. - *Annals N.Y. Acad. Sci.* 1163: 484-487. 2009. [IF: **2.303**]
4. A. D. Nagy, K. Seomangal, S. Kommedal and V. Csernus: Expression of cry2 in the chicken pineal gland: effects of changes in the light/dark conditions. - *Annals N.Y. Acad. Sci.* 1163: 488-490. 2009. [IF: **2.303**]
5. Lengyel Zs., Lovig Cs, Kommedal S., Keszthelyi R, Szekeres Gy, Battyáni Z, Csernus V, Nagy AD. Altered expression patterns of clock gene mRNAs and clock proteins in human skin tumors. *Tumour Biol.* 2013 Apr;34(2):811-9. [IF: **2.568**]

Konferencia Absztraktok

1. Nagy A. D., Kommedal S., Csernus V.: Effects of PACAP exposure on the pineal clock gene expression in birds. - *Clin Neurosci/Ideggy Szle* 60 (S1). 47. 2007.
2. Nagy A.D., Kommedal S., Csernus V.: PACAP hatása az óragén-expresszió cirkadián ritmusára csirke tobozmirigyben. - Magyar Idegtudományi Társaság 12. Kongresszusa, Szeged, 2007. január 26-29.
3. Nagy A.D., Kommedal S., Seomangal K., Csernus V.: Az óragén expresszió cirkadián ritmusának kialakulása csirke tobozmirigyben. - XIV. Sejt- és Fejlődésbiológiai Napok, Balatonfüred, 2007. április 15-17.

4. Kommedal S., Seomangal K., Nagy A.D., Csernus V.: An insight into the development of the circadian clock in the chicken pineal model - Magyar Élettani Társaság Vándorgyűlése, Pécs, 2007. június 8-11. (**poster**)
5. Seomangal K., Kommedal S., Nagy A.D., Csernus V.: Expression of Cry2 in the chicken pineal gland: Effects of changes in the light/dark conditions. - Magyar Élettani Társaság Vándorgyűlése, Pécs, 2007. június 8-11.
6. Nagy A.D., Kommedal S., Seomangal K., Matkovits A., Csernus V.: Expression of clock genes in the embryonic chicken pineal gland. – 11th Biennial Meeting of the Society for Research on Biological Rhythms, Destin, Florida, USA. May 17-22. 2008.
7. Kommedal S., Seomangal K., Nagy A.D., Csernus V.: Expression of Cry2 in the chicken pineal gland: Effects of changes in the light/dark conditions. – 24th Conference of the European Comparative Endocrinologists, Genoa, Italy, Sept 1-6. 2008. (**poster**)
8. Nagy A.D., Kommedal S., Seomangal K., Matkovits A., Csernus V.: Expression of clock genes in the embryonic chicken pineal gland. – 24th Conference of the European Comparative Endocrinologists, Genoa, Italy, Sept 1-6. 2008.
9. Nagy A.D., Kommedal S., Butenschön V., Bódis G., Csernus V.: The pineal oscillators in chicken embryos need no LD cycles to start. – XIth Conference of the European Biological Rhythms Society, Strasbourg, France, Aug 22-28. 2009.
10. Kommedal S., Bódis G., Matkovits A., Nagy A.D., Csernus V.: An insight into the development of the circadian clock in the chicken pineal model – 25th Conference of the European Comparative Endocrinologists, Pécs, Hungary, Aug 31-Sept 4. 2010. (**oral**)
11. Bódis G., Kommedal S., Matkovits A., Nagy A.D., Csernus V.: Clock mRNA expression patterns in the chick pineal gland under experimental jet lag – 25th Conference of the European Comparative Endocrinologists, Pécs, Hungary, Aug 31-Sept 4. 2010.
12. Lengyel Zs., Kommedal S. (presenting author), Lovig Cs., Battyáni Z., Keszthelyi R., Szekeres Gy., Csernus V., Nagy A.D.: Expression of circadian clock genes per1, per2, clock, and cry1 in human melanoma skin biopsies. 13th Biennial Meeting of the Society for Research on Biological Rhythms, Destin, Florida, USA. May 19-24. 2012. (**poster**)
13. Lengyel Zs., Kommedal S., Lovig Cs., Battyáni Z., Keszthelyi R., Szekeres Gy., Csernus V., Nagy A.D.: Expression of circadian clock genes per1, per2, clock, and cry1 in human melanoma skin biopsies. 26th Conference of the European Comparative Endocrinologists, Zürich, Switzerland, Aug 21-25. 2012.
14. Kommedal S., Lengyel Zs., Matkovits A., Csernus V., Nagy A.D.: The Embryonic Chicken Pineal Gland as a Model for Experimental Jet Lag. 26th Conference of the European Comparative Endocrinologists, Zürich, Switzerland, Aug 21-25. 2012. (**Oral**)
15. Kommedal S., Csernus V., Nagy A.D.: The embryonic pineal gland of the chicken as a model for experimental jet lag. 13th Conference of the European Biological Rhythms Society, Munich, Germany, Aug 18-23. 2013. (**poster**)